

Лемко Галина Іванівна

Кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

***Анотація:** У статті проаналізовано соціально-педагогічні чинники, які є основою саморегуляції особистості. Такі чинники як цінності, самосвідомість, самооцінка, бажання досягти успіху, самореалізація являються підґрунтям саморегуляції особистості.*

***Ключові слова:** особистість, саморегуляція, чинники, цінності, суспільство.*

Саморегуляція є функціональною характеристикою індивіда, що являється процесом взаємозв'язку та взаємоузгодження розбіжних завдань. Загальноприйнятим є таке визначення саморегуляції, яке характеризує її як систему психічного самопливу, метою якого є свідоме управління особистістю власний психічними станами у відповідності з певними правилами ситуації та доцільністю. Саморегуляція здійснюється на неусвідомленому рівні за сприянням підтримки внутрішнього гомеостазу і пристосувальної поведінки (зразком може бути ситуація небезпеки, після якої виникає стан напруги, занепокоєння, стресу, бажання діяти) та бути свідомим, невмотивованим процесом базою яких є засвоєння спеціальних методів мобілізації внутрішнього потенціалу індивіда, який у звичайному житті є не актуалізованим [7].

Психологічними механізмами саморегуляції функціонування особистості є структурним утворенням самосвідомості, яке об'єднує у собі здатність визнати ціннісні орієнтації, здібність досягання мети відповідно внутрішнім

потенціалам, здатність до самоконтролю, жадання до успіху (самореалізації), попит соціального самоствердження і визнання. Специфікою психологічних механізмів саморегуляції діяльності підростаючої особистості є в тому, що кожен психологічний механізм має автономний ступінь розвитку і водночас дане особистісне утворення тільки в цілісності видається регулятором поведінки підлітка [3].

Базовим фундаментом саморегуляції особистості є цінності. Цінності закладають ту основу, з якої починають народжуватися ідеали, певна мета і соціальні очікування.

В різних сферах життя нинішнього суспільства, також і духовній, здійснюються різкі та неодноразово суперечливі зміни, які позначаються на хід розвитку моральної свідомості. Переміни в останньому процесі мають велике значення відбиваються на становлення індивідуальної моральної самосвідомості особистості. Зараз досить ваговитим стало явище нівелювання вартості таких загальнолюдських цінностей як добро, порядність, справедливість, яке призводить до нерівнозначного осмислення і оцінки у молодих людей. При цьому зростає делінквентна форма поведінки, найсильніше серед неформальних угруповань підліткової спільноти, вказує про низькі перспективи в інтерналізації та застосовуванні у власному життєвому просторі моральних знань. Також відбиватимуться перекручення різного характеру, яке вагомою мірою позначатимуться у неправильній інтерпретації сутності загальнолюдських цінностей. Саме цінності є важливою характеристикою спрямованості особистості. До того ж вони розкривають сутність взаємодіянь (спілкування, діяльності, взаємин) та міцно пов'язані з такими особистісними компонентами наприклад: мотиви, самосвідомість, характер, здатності тощо [2].

Наступною складовою являється самооцінка, яка є у взаємозв'язку з образом «Я». Самооцінка з'являється під дією соціальних очікувань. Відбиватиметься вплив ставлення оточуючих людей до конкретної особи. Якщо іде схвалення певної поведінки підлітка, то його самооцінка підноситься

(зміцнюється у своїх позиціях), якщо, всупереч похвалі, осуд, то самооцінка знижується. Велике значення і вплив на рівень самооцінки здійснює рівень домагань. Коли особистість ставить до себе високі вимоги і він втілює поставлені перед собою завдання, відповідно самооцінка підсилюється. Таке ж можливо сказати про поставлені перед особою незавершені задачі, які надломлюють його самооцінку. Рівень домагань у свою чергу має видимий вплив на цілі, які підліток буде генерувати перед собою в залежності від поставлених вимог. Належне коригування рівня домагань позначається як на самооцінці особистості, так і на його образі «Я», і потребу досягнення успіхів [5].

Відчуття дорослості визначається об'єктивними умовами проживання дитини і відіграє роль у розвитку її психіки. Людина набуває витривалого морального «Я» тільки тоді, як вона переконається в своїй позиції, яка не тільки не змінюється від думки навколишніх, але і не залежить від власної волі.

Більшості молоді людям характерна потреба у досягненні успіху (бути та робити краще за інших), бути лідером серед ровесників. Саме через цей чинник можна формувати перед собою цілі. Такі потреби мають дію на самооцінку і взаємовплив з образом «Я». Тому соціальні очікування ровесників, батьків, наставників чи інших важливих для підлітка осіб корегують різні потреби у звершенні успіху, позначаються на образі «Я», самооцінці, локусі контролю та на його цілях [5].

Життєвими цілями підлітків – це те, ким вони вбачають себе в майбутньому і яке воліють майбутнє для себе. Як правило, і хлопчики і дівчатка на первинному місці ставлять запити кар'єрного росту – ким вони планують стати і якого статусу в суспільстві добитися.

Переважно бажання їх амбітні, і визначальним при виборі різновиду діяльності відноситься умова, щоб їхнє заняття, приносило гарний прибуток. Тому спеціальності низькооплачувані, не престижні – пріоритетними є досить рідко.

Деякі діти мають певні бажання, чим будуть чи хочуть займатися, та також чітко визначенні, що не приносить їм задоволення і чим займатися не планують. Інші ж просто генерують бачення роботи з точки зору високого матеріального забезпечення, але тип діяльності поки не встановлюють [4].

Другим місцем після добре оплачуваної праці, ставляться такі життєві цілі підлітків, як повага і становище в суспільстві. У підлітковому віці діти добре знають, що не тільки матеріальне забезпечення важливе, але і статус та пошана відіграють вагоме значення.

Наступним чинником, який має вплив на саморегуляцію особистості є сім'я. Оскільки, прагнення самоствердження і досягання чогось в житті є найосновнішим, тому сім'я займає вагоме місце [1].

Самооцінці характерні внутрішні (особистісні) і зовнішні (соціальні) ознаки у її виявленні. Внутрішня її якість допомагає формувати бачення підлітка про себе, визначати ставлення до себе, оцінювати свої можливості, виробляти вміння розкривати позитивні та негативні сторони свого характеру. Самооцінка сприяє створенню ідеального образу дорослої особистості, допомагає у розвитку якостей та рис дорослого. Зараджує виникненню соціальної відповідальності за реалізацію обов'язків і доручень, за особисту поведінку, відповідальність за близьких людей. Гостра оцінка підлітком ознак і форм своєї поведінки є особливістю вияву самооцінки. За допомогою самооцінки підліток критично відноситься до оцінки себе і наживає уміння бачити власну поведінку з боку навколишніх [7].

Кардинальним новоутворенням для особистості є відчуття дорослості та самооцінка, адже молода людина встановлює для себе свій винятковий і нестійкий внутрішній світ, починає аналізувати власні переживання, особистісні риси, властивості стосунків із дорослими і ровесниками. Відчуття дорослості відбивається на сприйманні себе ідеального, на виникненні потреби у розумінні власного «Я». Таке відношення до себе як до дорослого, позначається на уявленні або почутті себе відносно дорослим. Це самоставлення вбачає не усвідомлений характер [7].

Для правильного сприйняття особистістю конкретних вимог, важливим є формування адекватної самооцінки і рівня домагань, яке будить і заохочує прагнення до самовиховання. Адекватне ставлення до себе здійснюється завдяки оцінці суджень інших, з якими контактує молодого особа. Немалий вплив має педагог. Його об'єктивна, правдива, строга і разом з тим доброзичлива оцінка приймається підлітком без внутрішнього спротиву, дає йому стимул працювати над собою. Добиваються виховної мети настанови педагога, які допомагають дітям збагнути позитивні та негативні аспекти їх поведінки, деталізують результати нерозсудливих, аморальних вчинків, передбачають можливість відредагувати недоліки, досягти успіху. Якщо не зараховується оцінка дорослих, осередком самооцінки стають власні, не завжди рівнозначні і правильні судження [5].

Продуктивному розвитку раціональних оцінних суджень сприяють розуміння змісту значимих для людини рис і якостей; засвоєння об'єктивних критеріїв оцінки морально-вольових якостей і навчальної діяльності; впевненість у вагомості адекватних, стійких оцінних постановок людини до себе та інших для нормальної взаємодії. Вирішальними факторами розвитку правильної самооцінки є слухне становище серед однолітків, поведінка позитивної рівноваги у стосунках, енергійна участь у громадському житті класу, групи, відповідна успішність. Своєрідне значення має самовиховання, тому виховання повинне бути спрямоване на прищеплення їм бажання до праці над собою, самовдосконалення. Процес самопізнання є заплутаним і досить суперечним, самооцінка та рівень домагань – часто нерівнозначними та нестійкими [6].

Тому можна сказати, що процес саморегуляції відображуватиметься як цілісна, замкнута, інформаційно відкрита система, яка безперервно зазнає як зовнішнього, так і внутрішнього впливу. Структурно справжній регуляторний процес невідворотний в успішному досягненні суб'єктом поставленої мети.

Список літератури:

1. Абульханова К. С.Л. Рубинштейн – ретроспектива и перспектива / К.А. Абульханова // Проблема субъекта в психологической науке / ред. А.В. Брушлинский, М.И. Воловикова, В.Н. Дружинин. М. : Изд-во «Академический проект», 2000. С. 11–26.
2. Водейко Р., Мазо Г. Як керувати собою (Психофізіологічна саморегуляція) . Мінськ, 1999.
3. Гриньова М. Саморегуляція. Полтава, 2008. 268 с.
4. Моросанова В. Индивидуальный стиль саморегуляции: феномен, структура и функции в произвольной активности человека. М., 2001. 192 с.
5. Моросанова В. Індивідуальні особливості саморегуляції та особистісні захисту. Казань, Набережні Човни, 2001.
6. Основы психологии / За ред. О.В. Киричука, В.А.Роменця. К, 1997.
7. Харченко А. Загальна характеристика отрочтва. // Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна та інш. Полтава : Астроя, 2018. С.6-42.